

SAĞLIK İŞKOLU SENDİKALAŞMASINDA ECZACININ KONUMU (*)

(Genel Yaklaşım)

Ecz. Levent KAMACIK (**)

Günümüzde insan haklarının saygınlık kazanması ve buna bağlı etkinliklerin oluşması tüm toplumlarda giderek yayılmaktadır.

"İnsan Hakları" deyimini çok temel anlamı ile insanlık niteliğinden ötürü hiçbir fark gözetmeksizin tüm insanlara tanınmış olan ve başta devlet olmak üzere herkesin saygılı olmasını gerektiren bir hak ve özgürlükler alanını belirlemektedir.

İnsan haklarının varlığının belirlenmesinde ve alanın sınırlarının çizilmesinde öncelikle, insan üzerinde her tür baskı, şiddet ve işkencenin söz konusu olması temel bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Birbirinden ayrılmaz iki kavram olan hak ve özgürlüklerin irdelenmesinde örgütlenme hakkı ise yine bir başka temel zorunluluk olmaktadır.

Örgütlenmenin, ekonomik ve sosyal hakların kazanılması, savunulması ve iyileştirilmesine yönelik biçimlendiği sendikaların, bu nedenle emeğin var olduğu tüm ortamlarda insan haklarının bir göstergesi olarak oluşması gerekmektedir.

Kaldı ki herhangi bir ayrıma veya kısıtlamaya bağlı olmaksızın sendikal etkinliklerin var olduğu toplumlar, aynı ölçüde insan haklarına gerçek anlamda sahip çıkan ve uygulayan gelişmiş demokratik yapılar olmaktadır. Sendikal hakların, emeğin söz konusu olduğu tüm alanlarda, tüm boyutları ile kullanılmadığı toplumlar ise en temel insan haklarından biri olan örgütlenmeye getirdiği yasaklamalar ile bir diğer yasak-

lar zincirini de içinde barındırabilmekte, bu ise sonuçta demokratik kavramların arkasında antidemokratik toplum yapılarını ortaya çıkarmaktadır.

Günümüzde bazı kuramcılara göre sendika kurma ve buna katılma kişisel hak olmaktan çıkmış, devamlı bir önlem olarak da kendisine kabul ettirmiştir.

Sendikal hakların kullanılmıyışı yalnız kişiye değil, dolay olarak devletin varlığının sürdürülmesini de zarara uğratmaktadır.

Çağdaş devlet anlayışında, çalışanlarla işverenler arasında sanayileşmenin oluşturduğu dengesizliği düzeltmek için bizzat devlet tarafından bazı önlemler alınması gerekmektedir. "Toplumsal siyasal önlemler" adı verilen bu önlemlerin en önemlilerinden birini sendikalaşmaya olanak verilmesi oluşturmaktadır. Sendikalaşma yolu ile emeğini daha iyi koşullarda değerlendirebilen çalışanlarla, çalıştıranlar arasında reaksiyonlar önlenebilmekte, dengeli bir yaşantuya doğru gidilebilmektedir.

Bunun karşıtı bir durum ise toplumsal huzursuzluklar için potansiyel hazırlamaktadır. Bunun da açık anlamı sendikalaşmaya izin vermeyen siyasi iktidarların geçici bir süre bundan yararlınsalar bile uzun sürede bu yasaklamadan oluşan toplumsal tepki ile zararlı çıkacakları, bu tepkiyi baskılamak içinse başka anti demokratik uygulamalara geçebilecekleridir.

Tüm bu genel değerlendirmeler doğrultusunda Türkiye'de insan haklarının vazgeçilmez unsuru sendikal örgütlenmenin yasal düzenlemeleri irdelendiğinde 1961 Anayasasındaki hakların 1982 Anayasası'na oranla çok daha çağdaş olduğu görülmektedir.

(*) 3. Türkiye Eczacılık Kongresinde (Mayıs 1989 İstanbul) Sunulan Bildiri

(**) İzmir Eczacı Odası Başkanı

1961 Anayasasının çalışanlara tanıdığı örgütlenme hakkına dayanarak 1965'te çıkarılan 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Yasası ile memurların sendika kurmaları veya kamu personeli sendikalarına üye olmalarına olanak kazandırılmış, ne var ki yasa Kamu Personeli Sendikalarına toplu sözleşme yapma ve grev hakkı gibi işçilere Anayasa ile verilmiş olan hakları vermemiştir. Böylece memur sendikaları üyelerinin ücret ve çalışma koşullarına ilişkin sorunlarını çözüme kavuşturmakta ve haklarını savunmakta güçsüz kalmış, sonuçta ise grev ve lokavt hakkı olmayan sendikaları ile kamuda görevli memurlar ve gerçek anlamıyla sendikal örgütlenme olanaklarına sahip işçilerle çifte standartlı uygulamada İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 23. maddesinin göstermelik de olsa hayata geçirilmesi sağlanmıştır.

1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen, 1949 yılında da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce onaylanan "Herkesin Menfaatlerinin Korunması için Sendikalar Kurmaya ve Bunlara Katılmaya Hakkı Vardır" şeklindeki 23. maddesinin 1961 Anayasası'ndaki biçimsel uygulamasının 1982 Anayasası'nda tamamen bir kenara bırakıldığı görülmektedir.

1982 Anayasası sendika kurma, toplu sözleşme ve grev hakkı ile lokavt sadece işçi ve işverenlere tanırken, işçi niteliğinde olmayan kamu görevlileri için sendika kurma, toplu sözleşme ve grev hakkı konusunda hiçbir belirleyici hüküm getirmemekte, böylece yorumu ve uygulamayı tamamen siyasi otoritenin düzenleyici diğer yasalarına bırakmaktadır. Kaldı ki 1982 Anayasası'na dayalı olarak işçilerin grev ve toplu sözleşme uygulamalarına dahi bazı kısıtlamalar getirerek, kimi işkollarının grev kapsamı dışında tutulması da söz konusu olabilmektedir.

Türkiye'de yaşanan dönemsel siyasi çalkantıların getirdiği dayatmalar ile toplumun en temel insan haklarından bile vazgeçilebileceği depolitisasyon programları sonucu emeği ile çalışan kamu kesiminin bu tür sendikal yasaklama ya da geriletme olgusundaki duyarsızlığının önemle irdelenmesi gerekmektedir.

Böylesine bir irdelemenin başlangıç noktasında memur kesiminin işlevleri ile bitişik analizleri tüm sağlık elemanlarının da bugünkü sendika kavramına olan yaklaşımlarına ışık tutabilecektir.

Toplumların varoluşu sürecinden beri devlet me-

murları öncelikle hemen hemen hiçbir sosyal-ekonomik işlev yürütmemişler, savunma, maliye, adalet, asayiş gibi düzenin korunmasına yönelik görev yapmışlardır. Böylece memurlar uyguladıkları baskıya karşılık belli ayrıcalıklara sahip olmuşlar ve işçi sınıfından farklı bir kategori oluşturmuşlardır. Bu kategorinin temel kriterleri genellikle ekonomik erki elinde tutanlarla birlikte siyasi erki paylaşma, başkalarının ürettiği değerlerden, artık üründen pay alma biçimde ortaya çıkmış ve kamu kesiminde çalışmanın belirli formasyonu gerektirmesi toplumun seçkin tabakalarından gelen kişilerin memur olabilmesi, iyi ücret ve itibar memurun sistemi benimsemesini de peşinde getirmiş ve kamu görevlisi, devlete sadakati ve üstlerine itaati yön verici değerler olarak kabul ederek, kendilerini çalıştıranlara karşı örgütlenip daha iyi yaşama koşulları için mücadele etmeyi gündemine almamıştır.

Ancak zaman içinde hammadde kaynaklarının, pazarların, sermaye ihracının ve yatırım alanlarının daralması ile emek-sermaye çelişkisinin artması devletin sistemin işlerliği ve devamı için yeni ekonomik ve sosyal işlevler yüklenmesini de gerektirmiştir. Devlet ulaşım, eğitim, haberleşme, elektrik, su, sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik sistemlerini oluşturmayı ve geliştirmeyi yükümlenirken üretici hale de gelmiş ve tüm işlevleri için giderek artan sayıda personel kullanmaya başlamıştır. Böylece artan sayının yanı sıra kimlik değişikliği ile üretim için emek harcayan kamu görevlileri de oluşmuş ve daralan olanaklar ile devletin artan personeline sağladığı olanaklar da azalmıştır.

Kamu görevlisinin bu panoramik değerlendirilmesinde, ülkemizde ücretli sağlık elemanına gerek yukarıda açıklanan depolitisasyon sürecine dayalı olarak, gerekse tarihsel sürecin tortusu olarak sendika kavramına yaklaşımı öncelikle bir politik eğitim eksikliği olarak ortaya çıkmakta ve yıllardır sürdürdüğü ayrıcalıklı ücretli konumunun yok olduğunu kabullenememesinden kaynaklanmaktadır.

Hekim, eczacı, diş hekimi gibi temel sağlık elemanlarının sistemin dayatması sonucu emeğin ucuzladığı genel tabloda artan sayısını da daha başka bir tanımla bulunabilirliğin kolaylaştığının da ayırdına varmayarak, hala sistemle küçük uzlaşmalar peşinde koşması bir diğer açıdan sınıfsal konumu ile pekişmektedir.

Bu gün kamuda çalışan sağlık ücretlileri içinde bu bağlamda sendikalaşma kavramına en yakın sağlık grubu olarak sınıfsal tabanı ve işyeri bakışı sonucu hemşireler ön plana çıkmaktadır.

Eczacının ise tüm bu sağlık meslek grubu içinde ağırlıklı olarak kent orjinli küçük burjuva kaynaklı olması önemli bir boyut olarak gözdardı edilmemelidir. Yine eczacı tabanında bir dönem oldukça yüksek sayıda mezun veren ücretli özel okul mezunlarının sayısı azımsanmayacak sayıdadır.

Tüm sınıfsal özelliklerinin yanısıra eczacının kamudan istifa etmesi ile ekonomik sorunlarına çözüm bulabileceği bir diğer yöntemin, serbest eczacılığın günümüzde ücretli eczacılığa ve genel ekonomik tabloya oranla oldukça iyi bir rant getirmesi, kamu eczacısının ekonomik ve mesleki haklarının kazanımı için sistemle uzlaşabildiği noktaya kadar daha sonra ise mücadele aşamasında örgütlenmektense değişik arayışlara yönelmesi riskini de oluşturmaktadır.

Günümüz Türkiye'sinde tüm olumsuz dayatmalara, sistemli depolitizasyon ve sağlık hizmetlerinin satılması çabalarına karşın yine de sağlık elemanının ücretliler durumuna geldiğini çok gerçekçi bir biçimde gözlemlenip, bu doğrultuda çalışma yapılması gerekmektedir.

Pahalı sağlık teknolojisi kullanımı ile büyük sermayelerin girdiği hekimlik hizmetlerinde, hekimin kamuda ve özel kesimde ücretli konumuna girmesi, hemşirelerin salt ücretli çalışma olanaklarının bulunması sendikalaşma sürecinin bu iki meslek grubu için daha hızlı gelişebileceği görüşünü doğrulamaktadır.

Buna karşın çağdaş sağlık hizmetlerinin bir ekip çalışması olduğu, eczacının da bu ekibin vazgeçilmez bir elemanı olduğu gerçeğinden yola çıkarak, eczacının da bu tür bir sağlık işkolu sendikalaşmasında yerini almasını gerektirmektedir. Bu, eczacının ücretli çalışma dışındaki çalışma alanlarının hala varolması, geçmişten gelen sınıfsal özellikleri gibi niteliklerinden soyunarak emeğine sahip çıkması ve emeğinin sömürülmesine karşı mücadele etmesi ile oluşabilecektir. Böylesine bir oluşum için gerekli ön koşul ise emeğin bilimsel tanım ve eğitiminin tamamlanarak kazanılacak politik tavır olup, bu da demokratik kitle örgütü olarak eczacı meslek odalarının insan haklarının vazgeçilmez ögesi olan örgütlenme konusunda etkin ve ülkedeki toplum-

sall, ekonomik dinamikler paralelinde kitlesel çalışma yapması ile gerçekleşebilecektir.

Bu çalışma; çağdaş toplumlarda ücretlinin kendi içinde mavi yakalılar ve beyaz yakalılar olarak ya da fakir işçileri, beden işçileri tanımları ile sınıfsal bilincinin netleşmesi sonucu ulaştığı ekonomik ve sosyal yaşam düzeyinin ülkemiz sağlık elemanlarınca da oluşturulabilmesi için zorunlu tek yöntem olan sendikal örgütlenme konusunda tartışmaya bir katkıda bulunmak amacı taşımaktadır.

KAYNAKÇA

1. TOB Ağustos 1977, Sayı : 23
2. *Toplum ve Hekim*, Eylül 1978, Sayı : 9
3. Sendikalaşma Tümas Haberler Özel Sayı, Ocak 1980, Sayı : 17
4. *Kamu Görevlileri Uluslararası, Örgütü ve Uluslararası Çalışma Örgütü'ndeki Faaliyetleri P.S.I. ve Türk Üye Sendikaları Koordinasyon Komitesi Yayını.*
5. Sayıştay Denetçiler Derneği Mali Hukuk, Temmuz 1980, Sayı : 63
6. *Sayıştay Denetçileri Derneği Mali Hukuk, Kasım 1979, Sayı : 59*
7. Politika Gazetesi 25 Eylül 1977 sayısı.
8. *Sağlık Elemanlarının Sendikalaşması Paneli, İstanbul 1989 (Bant Çözümü)*
9. Bir İnsan Hakkı Olarak Sendika Hakkı ve Uluslararası Belgelerde Yeri ve Evrimi, Prof. Dr. Cahit Talas, Bildirimi.
10. *Türkiye'de Kamu Çalışanlarının Yasal Statüsünün Evrimi, "1961 - 1985", Doç. Dr. Doğan Canman, Bildiri.*
11. Sosyal Politika, Doç. Dr. Meryem Koray, Doç. Dr. Alper Topçuoğlu, İzmir, 1987.
12. *Sağlık Personeli ve Sendikalaşma, Dr. Ata Soyer, Bilim ve Sanat Dergisi, 1989.*